

AZ ÚT

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára

Alapította.

XV. ÉVFOLYAM

RAVASZ LÁSZLÓ

1933 8. SZÁM

TARTALOM:

Tudomány és Világnézet. *A protestáns egyháztörténelírás válsága.* (Dr. Nagy Géza.)

Gyülekezeti Munka. *Kálvin véleménye és hozzászólása az egyház-fegyelmi tervezethez.* (Nagy József.)

Irodalom. *Horváth Jenő A misszió népe.* (N. G.)

Folyóiratok Szemléje. *A Revue d'histoire et de Philosophie Religieuses.* (Dávid Gy.)

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK
DR. IMRE LAJOS DR. TAVASZY SÁNDOR

Felelős szerkesztő: DR. IMRE LAJOS

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Cluj-Kolozsvár, C. Victoriai 38. Ref. Theologia

ELŐFIZETÉSI ÁRA

Egész évre 120 Lei

Egyes szám ára 12 Lei

Megjelent!

Megjelent!

Barth Károly, Brunner Emil és Thurneysen Ede
válogatott beszédei DÁVID GYULA arapatáki református
felkész. fordításában

ISTEN ÉS A KENYÉR

elmen.

Ezen 241 oldalú kitévő és több mint 29 beszéddel tartalmazó könyv
ára 170 Leu. Kapható az Ifjú Erdély kiadóhivatalában

A külmisszióra teszt-**INGYEN** megkaphatja az Egyház
szerinti adományért és Misszió c. havonta
megjelenő kis missziói lapot (körlevelet). Aki perselyt vagy évi
rendszeres adományt vállalnak és imádkoznak a misszióért, azok
a Külmisszió Barátai. Mutatványszámot készséggel küld és minden
megkeresésre válaszol. Horváth Jenő lelk., Aninóasa, j. Hunedoara.

Most jelent meg:

Egymás terhet hordozzatok

cím alatt a „Kálvinista Világ” kiadásában egy *vezérfonal*, amely
„Az Úr csodásan működik” című vezérfonal módoszataival az evan-
gélium szociális üzenetét tárja fel a társadalmi, családi, erkölcsi
és vallásos életre való vonatkozásában.

Férfi- nőszövetségi és ifjúsági bibliakörök, valamint magánosok
használatára különösen ajánlható.

Ára 8 leu.

Megrendelhető az „Ifjú Erdély” kiadóhivatalánál, Cluj-Kolozsvár,
Református Theologia.

Megjelent!

Megjelent!

A vasárnapi iskolai munka alapelvei

DR. IMRE LAJOS

Ára 8 lei.

Megrendelhető az „Ifjú Erdély” kiadóhivatalában,
Kolozsvárt, Református Theologia.

• **Tudomány és Világnézet** •

A protestáns egyháztörténetírás válsága

(Szellemtörténeti vagy *theologiai* módszer?)

Találón mutat rá Barth Henrik, hogy a történetfilozofia minden nagyszerűsége mellett is *hajótörést szenvedett a tényeken!* A teljes gözzel vitorlázó liberálizmus, amelynek ez volt a hivatása, nemsokára be kellett, hogy lássa a marxizmus és pesszimizmus profétáinak kitarító tanítása alapján azt, amit a keresztyénségből nem akart elfogadni: ezen a világon mégis *sok észszerűtlen, meg-megmagyarázhatatlan tény van, amiket nem lehet még sem egyszerűen az isteni élet mozzanatainak tekinteni.* Alig van érdeksebb jelensége az újabb történetnek, mint az, hogy a filozofia, a társadalomtudomány és a keresztyénség is milyen egyértelműleg emelték fel tiltakozó szavukat ez elszintelenítő determinizmus ellen. Ilyen körülmények közt kezdi hatalmába ejteni a lelkeket egy olyan világnézet, amelyik látszólag az érdekeket mind kielégíti. Ez pedig a történeti gondolkozás vagy a *historizmus*. A múlt század utolsó évtizedeinek legünnepelebb szellemei nem a filozófusok, hanem a historikusok. Egy Ranke, aki megelőszik történetírásában az *egyes korszakok* uralkodó eszméjének tisztázásával, egy Burchard Jakob, aki rámutat a renaissance csillogó szellemisége alatt a vakon tobzódó ösztönéletre és egy Carlyle, aki, hőseiben az örök, kiszámíthatatlan egyéni erők csodás összetételeit állítja olvasói elé. A *theológiában*, illetve az egyháztörténetben pedig Bauernek merész bibliai és historiai konstrukciói helyét elfoglalja a józan, *a tények szerint igazodó* történetkritikai irány, amely a keresztyénséget főként önmagából, tehát evangéliumból és az őt körülbelő antik kulturális és vallási életből akarja megérteni. (Harnack, Jüllcher, Joh. Weisz.)

E korszaknak azonban minden komolysága és valóságérzéke mellett is megvan az a hibája, hogy most már a világszemlélet *egysége, rendszeressége* kezd veszendőbe menni.³⁰ Mindenki értékek után kutat s azok hatását fedezi fel a történeti korokban és személyiségekben, de hiányzik most már ezeknek rendszerezése, *a magasabbrendű történeti felfogás*. Ezen a hiányon akár segíteni a reális idealizmus, Troeltschnek, a nagy prof. történetírónak és történetfilozófusnak e munkássága.³¹ Feleleveníti a skholasztikus *theológiának* (Duns Scotus) feledésbe ment tanát a történet kontingenciájáról, esetleges elemeiről s tiltakozik a keresztyénségnek és Jézus Krisztus személyének eszmévé finomítása, a történetet racio-

³⁰ H. Barth i. d. 171. l.

³¹ Die Absolutheit stb. Der Historismus und seine Probleme. Tübingen 1922. és más művei.

nális magyarázata ellen. De másfelől erősen sürgeti a történelem dynamikájának tisztázását s így az empirikus történet fölé egy *kulturfilozófiai* felépítmény létesítését. Ez volna szerinte most már az az egyetemes tudomány, amelyik az emberi élet különböző területein megállapítaná egy felsőbbrendű szellemi élet kétségtelen hatását s ezekből a hatásokból megkonstruálná az' emberiség jövőjének körvonalait, azt a bizonyos kulturszintezist, amely felé szerinte halad a világtörténelem. Itt tehát ép mint Hegelnél a szellem, mégpedig az egyetemes szellem lesz a történet hordozója és célja, de ennek útja és célja a földön már nem olyan egyszerű és észszerű, mint ott, hanem amint ezt a vallás hőseinél látjuk, sokszor érthetetlen s csak egy felsőbb világ létezéséből magyarázható. Az egyháztörténet itt vallástörténet lesz a szó igazi, mély, modern értelmében, az ő fokozatosan önállósuló folyamatába beleszakadnak a kulturának a többi ágai s ragadja tovább az emberiséget „ismeretlen magasságok felé.”³² E magaslatoakra felnézni azonban szerinte a hitnek a dolga, a tudománynak meg kell maradnia a historiai módszer relativizáló eljárása mellett (kritika, analogia, korrelacio) s legfennebb az eddigi fejlődés *irányát* állapíthatja meg, de azt, hogy ez az irányzat tartós lesz-e vagy másfelé toródik el a történet menete, arról csak valószínűségi ítéleteket mondhat. Így lesz előtte a keresztyénség az *eddigi* vallási fejlődésnek tetőpontja, de nem az utolsó kijelentés. Ez az irányzat éppen a vallás természetének a megértése miatt nagyon értékes monografiákat termelt (Deiszmann, Wernle, Troeltsch), de éppen történetiszemléletének fogyatkozásai miatt a valóságot nem tudta a maga mélységeiben megragadni s így nemcsak a teológiában, hanem az általános tudományosságban is bizonytalan helyzetet teremtett.

Rickert például készségesen elismeri, hogy Troeltschnek a munkássága „hálára kötelező módon” egészíti ki az övét s habár ő metafizikaellenes, mégis az érvényes értékeken kívül egy *harmadik ország* elfogadását nélkülözhetetlennek tartja.³³ *Am — veti fel a nehéz kérdést — fölfogható-e valamely érzékfölötti világ időbeli gyanánt? Van-e, ha az érzéki világon túlra akarunk eljutni, ennek más útja, mint az, amely az értékek időtelen érvényén vezet át?*

Erre a kérdésre, sajnos, Troeltsch sem tud határozott feleletet adni. Ő maga csak annyit hajlandó tudományosan megállapítani, hogy az Isten-gondolat vagy pedig egy hozzá hasonló eszmé (Analogon) nélkül nincs semmi értékképzés,³⁴ tehát hogy értékeink egy felsőbb világ egységes középpontjában gyökereznek, de ennek a hatását egyszerűen az ő földi, emberi kibontakozásában szemléli.

A szupranaturalizmust, mint tudományellenes felfogást nemcsak a világi, hanem az egyháztörténetből is kizárja!

³² Fr. Gogarten Historismus. Zwischen der Zeiten 1924, 7—25 l.

³³ l. m. 131, 132. l.

³⁴ Fr. Gogarten i. d. 15, 16. l.

Helyesen vetik fel most már véle szemben régi és újabb bírálói, hogy megérti-e ilyenformán a maga sajátosságában a keresztényiséget, amely egy világfeletti hatalomnak, az élő Istennek az emberre való hatását, közlekedését hirdeti? Nem lesz-e a történelmi emberiség előtte egy fokozatosan megvilágosodó sereg, amelyiknek azonban nincs vezetője s csak a saját inspirációira, erőire, erre a gyöngre, bizonytalan támaszra van utalva?

E kérdésekre csak a történet keresztényen magyarázata tud feleletet adni. Itt fog kitűnni az, aminek a bizonyosságát a filozófiai próbálkozások nem tudták szolgáltatni, hogy t. i. a világtörténet csak akkor lesz a maga mélységeiben magyarázható, érthető, ha az azt vezető szellem valóság, hatalom. Viszont ez nemhogy kizárná, hanem egyenesen megköveteli, hogy mi is redlis léttel bíjunk s egyéni életünket a felettünk uralkodó hatalom ne semmisítse meg, hanem meggazdagítsa, igazán értékesse tegye.

Igy a kulturtörténeti módszer utolsó jellemvonása az lesz, hogy az eseményeket, személyiségeket, korszakokat egy legfőbb szellemi hatalom vezetésének előfeltétele alatt vizsgálja. Ez azonban a valóság kára nélkül csak a ker. theologia vagy egyháztörténeti módszer segítségével hívásával lehetséges.

II.

Az egyháztörténetnek nem lehet panasza amiatt, hogy az eddig ismertetett ideális irányzatok véle szemben ellenséges magatartást tanúsítottak volna. Sőt készségesen, megértéssel bocsátották rendelkezésére azokat az eszközöket, módszeres szempontokat, amelyeknek segítségével a keresztényiség történetét komoly tudománnyá lehetett tenni. Sajnos azonban ez az idegen segítség, épp mint mikor Izrael Egyiptom felé nyújtotta ki kezét, a Jehová helyett, a szó igazi értelmében vett egyháztörténetírásnak sokszor kárára volt. Bauerről pld., aki a hegeli rendszer szempontjai szerint dolgozik, megállapítja Révész, minden elismerése mellett is,³⁵ hogy hiányzik nála a történetírás egyik legelső követelménye, a hűség. Harnack, mint tudjuk, már a valóság és a történeti tények szerint igazodik, de azzal az állításával, hogy a dogma az ő megfogalmazásában és kiépítésében a görög szellem műve az evangélium talaján, félreismeri a ker. tanfejlődést.³⁶

Végül Troeltsch, aki sajátos módszerét a ker. egyház szociális tanításainak történetében mutatja be, amint Wernle írja róla, pompás rajzát adja a kálvinizmusnak, de sajnos, szerinte, van ebben a rajzban sok erőltetett és konstruált rész is.³⁷ A kálvinizmusnak pld. legfőbb jellemvonása nem a praedestináció, hanem az Isten felséges akaratának való engedelmesség s az ő megdicsőítése. Ennek a hitfelfogásnak, Wernle szerint, nincs semmi köze a Troeltsch által annyira kiemelt szektagondolkodáshoz, inkább a

³⁵ A tud. egyh. történetírás 140. l.

³⁶ H. Franck. Grützwecker i. m. 135 sköv. l.

³⁷ Zu Fr. s. Sociallehren Zeitschrift für theol und Kirche 1913, 36 l.

katholikus egyháziasság megítélésének lehet tekinteni, mert Isten egyetemes, örök akaratát akarja az élet minden vonalán győzelemre segíteni. Isten és az ő szövetsége a prius s nem az egyes ember, mint a szektáknál.

Ezek a példák mutatják, hogy mi lesz az egyháztörténelemből, ha kritika s önráeszmélés nélkül szellem ill. kulturtörténeti módszerrel dolgozik. Az első esetben veszendőbe megy nála az, ami nélkül nincs történet, az ember, a második esetben az egyháztörténet jellegzetes előfeltétele, az élő Isten, a harmadik esetben a hit szociális ereje. Egyszóval a vallás vagy élő kegyesség, ami Zwingli szerint két végpontot köt össze: az egyik végpont az Isten, a másik végpont az ember, aki a hit világánál Isten felé közeledik,³⁸ e módszerek mellett annyira elsatnyul, hogy nem adja még az az egyháztörténetnek sem a színezetét, sem az őt megillető helyét a tudományok közt. Ez az egyháztörténetírás még mindig magán viseli a naturalizmus jellegét. Minden közelebbi vizsgálódás nélkül megállapítja, hogy a vallás tény, az ember szellemi életének egyik önálló megnyilvánulása, de hogy mi e ténynek a tartalma, értéke, indokolása és mi következik most már ebből az általa meghatározandó tudományágakra nézve, azzal nem foglalkozik. Így lesz a theológiából vallástudomány és az egyháztörténetből a kulturtörténet egyik ága, ami egészen eselleges, egyesek szerint felesleges szerepet tölt be a politikai, gazdasági és filozófiai történet mellett.³⁹

Nem tagadhatjuk le azonban, hogy a theologia ösztönszerűleg már ezelőtt évtizedekkel megérezte az ő eltévelyedését s aggodalmasan kereste az ő sajátos módszerét, amivel az elszintelenítő vallástörténeti módszerrel szemben tényeit magyarázhatja. Reischle halli professzor Theologie und Religionsgeschichte c. művében már 1904-ben⁴⁰ kijelenti, hogy a keresztyénség történeti kutatása különbözik az általános vallási és irodalomtörténeti kutatástól, amennyiben ezt nem magántermészetű, hanem az *egyház élete iránti belső érdeklődés* mozgatja. Tehát anyaga nemcsak antiqvariumi aktahalmaz, hanem a jelenre nézve is gyümölcsöztetendő. Módszere nemcsak az egyszerű, profán oknyoizás, hanem a keréértékelésen alapuló *célkutatás* is (teleologia). Végül az egész munka hordozója egy *hit aktus*, de nem egy általános természetű vallásos hit, hanem a keresztyénség igazságáról, abszolút voltáról való meggyőződés, aminek forrása csak Jézus Krisztus személyes élete és lelkének hatása lehet. Ugy látom, hogy ez az a felfogás, amely módszertani tekintetben mint egy hid összeköti a régebbi történetkritikai irányt a legújabb prot. theológiával, a *dialektikával*. A kettő közül kétségkívül az utóbbi az öntudatosabb.

(Folyt. köv.)

³⁸ Commentarius ford. Tüdös I. és Pruzsinszky P. Budapest, 1905, 23 l.

³⁹ Már 1913-ban rámutattam erre a Ref. Szemle 555—560 lapjain.

⁴⁰ Tübingen und Leipzig. Mohr Verlag 1904. 47—63 l.

Kálvin véleménye és hozzászólása az egyház-fegyelmi tervezethez.

Kálvinnak is sok gondot okozott Strassburgban is, Genfben is, hogy az egyházfegyelem kérdésében milyen állásponton legyen. Gondot okozott azért, mert a szituáció a mi helyzetünkhöz hasonló volt úgy Strassbourgban, mint Genfben. Farelnek írott leveleiben sokszor panaszkodik arról, hogy milyen kínos pénzzavarban van. Mintha a mai lelkészek az ő szájából tanulták volna ezeket a szavakat: „... amivel még tartozom — írja Farelnek, midőn kisebb összeggel igyekszik nála lévő adósságát törleszteni — fizetem, mielőtt lehet. Mert ebben a pillanatban olyan helyzetben vagyok, hogy képtelen vagyok egy fillérrel többet fizetni“. (1939 márciusában kelt levele Strassburgból.) Azért vezetjük be ezekkel a szavakkal Kálvin az egyházfegyelemre vonatkozó véleményét, melyet leveleiből, tehát legspontánabb megnyilatkozásaiból veszünk, mert már itt előre hangsúlyozni akarjuk, hogy az egyházfegyelem kérdésénél lehetetlen folyton annak hangsúlyozása, hogy az *anyag* okok miatt nem hajtható végre. Abból az okból kifolyólag ugyanis, amelyet több egyházmegyei értekezlet alkalmával, majd lelkész-értekezleten hangsúlyozni hallottunk: amíg a lelkészek fizetése nem lesz olyan, hogy az számukra teljes pénzügyi függetlenséget biztosít a gyülekezettől, nem lehet az egyházfegyelem kérdését megoldani s ha meg is oldjuk, csak theoretikus megoldás lesz s az életben keresztülvihetetlen. Hadd feleljenek erre az elképesztő beállításra Kálvinnak sokkal kétségbeejtőbb helyzetben írt azon levelei, melyek az egyházfegyelemre vonatkoznak.

1538-ban írt levelét, melyet Farelnek írt Neuchatelbe, említjük meg itt elsősorban, mielőtt a sorosan vett egyházfegyelmi kérdésre vonatkozó sorait idéznők. Azért igen érdekes a levél, mert két olyan lelkész kérdésében ír Farelnek (Claude de Galantis és Alexandre de Bel), akiket a francia Schweitzban rossz magaviseletük miatt felfüggesztették állásukból. Farel véleményét kér Kálvintól. „Minél alaposabban nézek mindent, minél messzebbre terjesztem ki szemlélődésemet, annál inkább kell arra a meggyőződésre jutnom, hogy sok olyat kell megtünnünk, amit legszívesebben kivetnénk. Ezen nyomorúság alatt azonban nemcsak az egyház fog mindig szenvedni, hanem az egyháznak azon osztálya (Stand), melynek a legtisztábbnak kell lennie! Ha természetesen meg kell ezeket a papokat tünnünk, vagy még mindenféle kedveskedésekkel vissza kell tartani az egyház szolgálatában (úgy látszik akkor lelkészhiány volt!) még akkor sem ajánlom a határtalan elnézést, csak addig a határig lehetünk elnézők, ameddig az elnézésünk következménye a megtérés, a javulás lehet! Azonban az ilyen emberek esetében mindenképen szükséges az, ha tiszta egyházat aka-

runk, hogy nemcsak állásuktól fosszuk meg őket, hanem, mint az egyház kelevényeit teljesen zárjuk ki az egyháztagok sorából... Azokat ellenben, akik gyógyulása felől még lehet reménységünk, mint tagjainkat kell gyógyíttatnunk, ápolgatnunk. Általában nem árt addig várakozni, míg gonoszságuk, mint a felfakadt fekélygennyefakad...

Nemcsak Schweitz az azonban, ahol az egyházfegyelem hiánya miatt egyre több fekélye van az egyháznak, hiszen Melanchtonnal folytatott beszélgetéséről így ír Kálvin egy későbbi levelében. Farelnek: „Sok minderről beszéltem Philippussal (Melanchton)... s amidőn a beszéd fonala az egyházi fegyelem kérdéséhez ért, felsóhajtott az erkölcsökre gondolva. Ebben a kérdésben cseppel sincs tovább a lutheri egyház, mint a mienk. Nemcsak nektek van tehát (Neuchatelben) ilyen nyomorúságotok. Itt, vagy ott, de minden nap akadnak események, amelyek joggal készítetnek bennünket arra, hogy javulásért imádkozzunk.“

S az egyház vezetői nem értik meg a fegyelem szükségességét, hiszen...“ nem is olyan régen Ulmban azért üttek el a felsőbbiségek egy papot, mert nem akarta elnézéssel túrni azokat az erkölcsi defektusokat, melyek ott dúltak s nem örvendetesebb az sem, amit Augsburgburgból jelentenek; nem sokára játék lesz a világi és „egyházi“ felsőbbiségek számára valamely lelkészt állásából elmozdítani. S azért nem lehet látszólag ebben a pillanatban ezen a nagy nyomorúságon segíteni, mert sem a nép, sem a fejedelmek nem tudják megkülönböztetni a Krisztus igáját a pápai tiránizmustól. Philippusnak az a véleménye, hogy legjobban, ha az ember enged egy kicsit ezeknek a dühöngő szeleknek s azt reméli, hogy ha a külső ellenség békében hagyja az egyházat, lehet alkalmat találni arra is, hogy a belső bajokra fordítsa a figyelmét. (Mint ha csupa *Melanchtonista* pap élne ma az erdélyi *kálvinista* világban!) Capito ezzel szemben Istenre, emberre esküszik, hogy az egyház elveszett, ha nem talál kiutat ebből a kétségbeesett, züllött, fegyelmetlen állapotból. Jelenben azért imádkozik, hogy szólítsa őt el a halál, mert képtelen kiutat találni ebből a helyzetből. Én azonban azt hiszem, hogy ha bennünket Isten elválasztott s ebben nem is kételkedünk, úgy Isten áldását fogja adni ott és akkor, ahol és amidőn minden ellenáll. Éppen ezért minden segítőeszközt meg kell ragadnunk és ki kell próbálnunk. Ha nem segítenek: tovább kell küzdenünk: utolsó lehelletünkig...”

Kálvin sokat tépelődik a fegyelem kérdésén. Genfből is egyre szomorú híreket hall azokról a túlkapásokról, melyek csak a fegyelem hiánya, vagy lazasága miatt következhetnek be. Felejthetetlenül szép az a levele, melyet 1539 június 25-én ír Strassburgból a genfi híveinek, akik sehogy sincsenek kibékülve azzal a rendszerral, mely elávozására óta Genfben dúl. Az Igehirdető tiszteinek tekintélyéről ír itt s kitér arra a kérdésre, mely különösen Farelnek 1540 májusában írott levelében bontakozik ki. Farelnek az urvacsora-próbá-ról ír (Abendmahlsprüfung) a fegyelem kérdésével kapcsolatosan:

... nem csodálkozom, hogy az „urvacsora-próba“, melyet utolsó levelemben említettem (ez a levél sajnos nem áll rendelkezésünkre), gondot okozott az én jó Barátomnak. Hiszen nem új dolog az, ha jó lelkek félelemmel telnek el, hogy valamelyes babonás utra tévelyedtünk, ha hallják, hogy valakit „behozunk“, aminek valami hasonlósága van, vagy ami rokonságot mutat a pápai kitalálásokkal. Egyáltalán nem akarom az ilyen aggodalmaskodást elűzni szívükből, csak arra kérem az ilyen aggodalmaskodókat, hogy legyenek óvatosabbak annak megítélésében, hogy mi a jó buza s mi a konkoly s a gyom. (Kálvin előbbi levele bizonyára azt tartalmazta, hogy bevezette Genfben az „urvacsora-próbát“; úgy látszik azonban a neuchateliek előtt nem volt eléggé világos ez s emiatt is ír Farel aggodalmas hangú levelet Kálvinnak, bizonyára tolmácsolva azok aggodalmait is, akikkel Farel az „urvacsora-próba“ bevezetéséről tárgyalt. Ezekre az aggodalmakra válaszol Kálvin, amikor azt mondja tovább): Többször beszéltem már Neked arról, mennyire *nem tetszik neked az, hogy az egyházak eltörlik a fülbegyőndst anélkül, hogy azt tennék helyébe, amit én mostandban vezettem be.*

Hogy jobban megérts, gyorsan el is mondom, hogy miről is van tulajdonképen szó: mihelyt az urvacsoraosztási nap közeleg, kihirdetem, hogy azok, akik részesülni akarnak az urvacsoraosztásban, jelentkezzenek nálam s mindjárt azt is tudtukra adom, hogy milyen okból; azért t. i., hogy alaposabban oktathassam ez alkalommal azokat, akik a vallás és hit dolgaiban és kérdéseiben járatlanok; akik intést érdemelnek, hallják meg az én intésemet; végeredményben arról van itt szó, hogy nyugalmat és vigasztalást találjanak az ily alkalmakkor azok, akiknek lelkiismerete addig nem tudott nyugalmat találni. S mivel itt igen könnyen fenyeget az a veszedelem, hogy a hivek, nem tudván különbséget tenni Krisztus igája és az antikrisztus tirannizmusa között, könnyen azt hihetik, hogy újabb szolgaságba akarják őket kényszeríteni, mindjárt az elején igyekszem ezen tévhitüknek elejét venni: Nemcsak arról beszélek nekik, hogy a pápai győndst ellenzem, és helytelenítem, de felmutatom azokat az okokat is, melyek miatt ezt elvetendőnek tartom s azt is kifejtem, hogy nemcsak a győndst körülí, de mindenféle szabályt el kell vetnünk, mely a lelkiismereti szabadságot béklyóba akarja kényszeríteni. Krisztus az egyetlen törvényadónk, akivel szemben mi engedelmisséggel tartozunk. S az egyház sem akar egyebet, csak mit Krisztus parancsolt s épen ezért nagy arcátlanság lenne azt az egyháztól állítani, hogy nincs joga arra, hogy megvizsgálja a hivei hitét, hiszen az egyház urvacsora-közösségét áhitozzák azok! És az egyháznak milyen szomorú helyzete lenne, ha az urvacsora szent sakramentumának közösségébe olyanokat is felvenne, akiket nem is ismer, vagy akiről azt állapítja meg, hogy életükkel magukat e sakramentumra méltatlannokká tették. Azonban, ha eltekintve az egyháztól a lelkipásztor személyét nézzük, akire rá van bizva e kegyelmi jegyek kiosztása, azon feltétellel, hogy ne ossza szét kutyák és disznók között, hogy

tegyen különbséget arra méltók s arra méltatlanok között, — hogyan gyakorolhatja ezen hivatását, ha nincs megfelelő eszköze arra, hogy méltók és méltatlanok között különbséget tehesse nek? . . . „később *Nicolas Parentnek* strassburgi segédlelkészének is említi levelében ezt a kérdést: „. . . félek, ha elhagyjuk az urvacsoravizsgát, sok minden visszaélésre és félreértésre fog ez vezetni. Ha csak lehet, nem szabad elhagynotok ezt. . . *Egyház sem élhet azon fegyelem gyakorlása nélkül, melyet az Ige parancsol számdra.* . . .“

Az egyházi fegyelmezést teljesen külön kell választani a polgári fegyelmezéstől, — írja egy ismeretlen barátjának 1542 januárjában. Így elérem azt, hogy Genfben újra alkalmazásba jöhetett az urvacsorától való eltiltás, ami az egyházfegyelem egyik etikai alapját képezi . . .

Kálvinnak igen sokszor szemére velették, hogy úgy prédikációiban, valamint az egyházfegyelmet sürgető intézkedéseiben tulszigorú, hiszen még ma is úgy áll előttünk, mint a szigorú erkölcsű reformátor. Igen érdekes e tárgyban írott levele, melyet 1548. év március 19.-én írt Genfből *Farelnak* Neuchatelbe:

„. . . az a párt, melyet ismersz, du Pinet vezetésével intrikált a tanácsban ellenünk, hogy a prédikációs szabadságunkat az megnyirbálja, vagy béklyóba kösse. Genfben ugyanis az a vélemény kezdett lábrakapni, hogy a tanács figyelmeztesse a papokat arra, hogy ne mondjanak szidalmazó, ostorozó prédikációkat s ez az álláspont győzelmet is aratott volna, ha nem állunk a sarkunkra s egy egész délelőtti folyó vitában nem győztük volna le ellenfeleinket. Urunk, a Jézus Krisztus vezetésével úgy vezettük a harcot, hogy végül egyenesen szégyelték magukat ellenfeleink . . .“

Évek mulva írja egyik legérdekesebb e tárgyú levelét (1561) Genfből *Menso Poppius* maastirchti lelkésznek: . . . arra a kérdésre, hogy az olyan lelkészeket, akik lusták ahhoz, hogy tanulmányaik hiányait utólagos studiummal pótolják, és akik tisztátalan életükkel beszennyezik Isten egyházát, és többszöri figyelmeztetés dacára sem javulnak meg, eltiltsuk-e az urvacsorától, veled együtt azon az állásponton vagyok, hogy igenis el kell tiltani az ilyen életű embereket, még ha papok is az illetők, sőt! Hogyha a legszigorubban alkalmazott eszközök nem használnak, úgy tanácskozáásra kell összeülnöd több barátoddal, akik szívében az igazi rend uralkodik, hogy ezekkel együtt határozzátok el azt, hogy Isten szent dolgait ne szennyezhezzék be tisztátalan kezű papok. Erre azonban nem elegendő csak papok véleménye és ítélete, hanem világiaké is (szóról szóra: fejedelmek által az egyházfegyelem gyakorlására megbizottaké is.) Ha valóban van még remény a javulásra, úgy imádkozó szeretettel kell várnotok; ha azonban megátalkodottságuk téged továbbhaladni kényszerít, úgy fel kell kérned azon tisztviselőket, kiknek tisztuk az egyházfegyelem felett örködni, hogy néhányat a renitenskedők közül fosszanak meg állásától, hogy a többi tanulhasson a példákból és észreterjen. Hogy azonban a szigor ne tünjék tulságosnak, vádpontokat kell fel-

sorolni, melyekből világosan kitűnik, hogy olyan, már régebben fennálló s gyógyíthatatlan hibák és bűnök forognak fenn, melyek az illető lelkész, vagy lelkészeket állásukra alkalmatlanná teszik . . . általában az legyen a főgondod, hogy a világi hatóságok által gyakorolt *kiátkozás az egyház számára is biztosítottassék*. A bátor lelkészek törekednek is erre. S még ha a felsőbbiségek nem is alkalmazzák, vagy meg is tiltanak ennek alkalmazását, akkor sem szabad abból az álláspontjukból engedniök, hogy nem részesülhetnek a szakramentumok kiszolgáltatásában. Annál is inkább, mert *lehetetlen az, hogy az Úr asztalához kutyákat és disznókat engedjünk*. Az istentelen emberek gyermekeit is csak előzetes vizsgálat után lehet, ha arra érdemeseknek bizonyulnak, az Úr asztalához engedni. *Az igazi egyházfegyelemnek kell hatalma legyen arra, hogy a méltatlanokat mindaddig eltiltsa a sakramentumoktól, míg életükben javulás nem áll be.*

Tulságosan erősnek tűnik azonban előttem az, hogy szülőket, akik gyermekeik nevelését elhanyagolják, az úrvacsorától való eltiltással büntessük. Az intelem minden eszközével kell őket figyelmeztetni, ahol azonban kézzelfogható istentelenség, vagy istenkáromlás nem észlelhető, vagy hasonló súlyos bűn nem nyilvánvaló, inkább szelidséggel, mint szigorral kell fegyelmezni. *Az egyházfegyelem minden részében mindenképpen felett annak a szabálynak kell érvényesülnie, hogy a szigor sohasem az emberiség feletti diadal szolgálja!* (Nie den Sieg über die Menschlichkeit davontragen soll).

Ami a fiatalságot illeti, mindenképpen azonos a tiedével a véleményem. Szilajságot meg kell fékezni. Ha megházasodnak, csak úgy esketed őket meg, ha megígérik, hogy ezután nem élnek többé kicsapongó életet. Ha visszaesnének bűneikbe, kétszeres szigorral kell bűneiket megítélned . . .

. . . úgy látom, hogy azok közül, akikről írod, hogy az egyház szigorú fegyelme előtt meghátrálnak, vannak némelyek, akik csak azért hátrálnak meg, mert félénkek. Ebben a kérdésben Krisztusnak mint példaképnek kell előttünk állania, amint Máté 12:20. az Ézsaiás 42:3. alapján mondja: „A megrepedezett nádat nem törí el, és a pislogó gyertyabelet nem oltja ki, mignem diadalomra viszi az ítéletet.” Ha ellenben olyanokról van szó, akik nyíltan eltávolodtak az egyháztól, mert „szégyenlik Krisztus evangéliumát”, úgy ezeket semmi szín alatt nem szabad az úrasztalához bocsájtani. S mindazokat, akik többszöri figyelmeztetés, intés dacára hibáikba visszaesnek, sőt az egyházból gúnyt űznek hiú ígéreteikkel, véleményem szerint szigorúan meg kell büntetni s nem elegendő itt a rábeszélést alkalmazni csupán, hiszen nyilvánvaló, hogy ezek könnyelmű javulási ígéreteikkel csak szavakat eszépelnek. Ha az ilyen könnyelműség büntetlen marad, úgy szemtelenséggé és „csakazértis“-sé lesz az egyház életében.

A tudatlan népről nehéz végérvényes szabályt felállítani a fegyelmezés kérdésében. A lelkészeknek itt különös éleslátásra van

szüksége, hogy különbséget tudjon tenni született tudatlanság, és a szellemi közönyösség között, melyet közönségesen „akarattal való oktalanságnak“ neveznek. Mert igen sokan vannak az emberek között olyanok, akiknek nagyszertűen vág az eszük, ha valamelyes nyereség eléréséről, vagy valamely veszteség kiküldetéséről van szó, de képtelenek arra, hogy hitüket bár szavakkal kifejezésre juttassák. Ha tehát olyanokkal akad dolgunk, akik semmit sem akarnak tanulni, inkább közönyösségből és tiszteletlenségből, mint tudatlanságból, úgy gondolkodás nélkül kizárnám őket az úrvacsorai közösségből, amíg szegényünkben magukhoz nem térnek és szorgalmasan nem tanulnak. A félighülyéknél (halblöd) azt az eljárást találok leginkább célravezetőnek, ha ezeket csak akkor engedjük az úrvacsorához, ha hitünk legegységesebb és nélkülözhetetlen elemeit: a Miatyánkot, a Hitvallást, a Tízparancsolatot, ismerik, s megvallják, hogy egész váltságuk Jézus Krisztus áldozatában van s hogy ő az egyedüli közbenjáró, s akiknek valamelyes fogalmuk van a keresztségük célja és az úrvacsora fontossága felől.

Azt, aki kizárva az úrvacsorai közösségből, az egyház eme ítéletével szemben tiszteletlen magatartást tanusít, az egyházból kizártnak kell tekinteni, s a presbitériumnak itt nincs más teendője, mint felhívni a felsőbb hatóságok figyelmét arra, hogy az ilyen megátalkodottat szigorúan büntesse meg. Mert az egyházi *) büntetések közül a legszigorubb az úrvacsorától való eltiltás. Ami pedig a fegyelmezést illeti, erre vonatkozólag ismeretesek Pál szavai: mert mi közöm ahhoz, hogy a kívülvalókról is ítéletet tegyek?! (I. Kor. 12, 5.)

Igen kívánatos lenne, hogy a vasárnapon kívül kevés ünnep tartassék meg, hogy a babona maradványai ezáltal is kiirtassanak. Az emberek ugyan nagyon szívesen ünnepelek, mégis a protestánsok körében egyre jobban érvényesül az a felfogás, hogy a sok ünnep a pópistaság sajtja. Azonban nehogy vétünk a egységnek, vigyáznunk kell arra, hogy ne a magunk szakállára tart-sunk, vagy ne tartsunk ünnepeket, hanem az, aki meglátja a sok ünnep tartásának nehézségeit, üljön össze paptársaival és egységesen állapodjanak meg, hogy az ünnepek közül melyeket tartsák, melyeket ne tartsák meg.

Azokat a szegényeket pedig, akiket az egyháztól kapott al-mizsnák munkakerülővé tesznek, nem szabad többé segélyben részesíteni, ezt mondja az emberi értelem, de Pál is világosan, hiszen megparancsolja, hogy a gyülekezetből ki kell tiltani a lusta és dologkerülőket és hozzáteszi: „valaki nem akar dolgozni, ne is egyék!“ (II. Thess. 3:10.)

1559 ben írja a francia protestánsoknak, akik a párisi szinoduson tanegységet alkottak, azonban az egyházfegyelem kérdésében nem tudtak megegyezni, a következő igen érdekes levelet:

„...hallom, hogy többen vannak közületek, akik nem veszik szívesen azt, ha hitükben megvizsgálják őket s azért, hogy nem

*) egyházközégi

engednek mindaddig az úrasztalához, amig előmenetelt nem tudtok felmutatni. Isten nevében kérlek mindannyiőtokat, akik nehezteltek ezen szabályok miatt, ne hizelegietek önmagatoknak saját hibáitokkal s ne engedjétek, hogy más hizelkedjék nektek, szemet hunyva hibáitok fölött; ez saját vesztetek lenne. Ismernetek kell Pál szavait: aki méltatlanul eszik, kárhozatot eszik magának; kimutatja itt tovább az apostol, hogy aki képtelen arra, hogy megvizsgálja önmagát, méltatlan arra is, hogy a szent asztalhoz járuljon. Aki tehát tudatlanul és könnyelműen vesz úrvacsorát, anélkül, hogy hitének kérdésévé tenné azt, Isten haragját hívja ki. Akiket tehát óvnak attól, hogy a vesztlükbe rohanjanak, azoknak nem zugalódnioK kell, hanem hálásaknak kell lenniök. Ha mindenkítudna magára vigyázni, úgy nem lenne szükség arra, hogy mások ítéljenek, elegendő lenne a saját lelkiismeretük is; mivel azonban ilyenek kevesen vannak, szükség van az egyházi fegyelemre. Minden időben így volt ez elsősorban azért, hogy távoltartassék a sakramentumoktól minden szentségtelenítés. Mert ha mindenkit, kivétel nélkül az úrasztalához engedünk, úgy ez az Isten ajándékának a meg nem becsülésével lenne egyenlő. Tudnotok kell azt, hogy az Úrvacsorát Krisztus a tanítványai között osztotta szét s aki az evangélium tanításait nem ismeri, nem részesülhet az úrvacsorában. Ezért senki se panaszkodjék és zugalódjék, ha keresztyénségét megvizsgálják, mielőtt az úrvacsorához engedik.

S így van ez általában az egész egyházfegyelemben, hogy ezáltal a méltatlanokat meg lehessen fékezni. Bizonyos, hogy azok számára, akik nem tudják megkülönböztetni a pápai tiránizmust Krisztus igájától, nehéz megérteni a fegyelmezést. Azonban elsősorban Isten parancsának kell engedelmeskednünk a magunk akaratával szemben. Maguk a pogányok is megszegyenítének ebből a szempontból bennünket, hiszen nem engedik azokat a szent lakomáikon résztvenni, akiket tisztátalanoknak tartanak. Ha valakit azért eltiltanak az úrvacsorától, ne tekintse ezt egyszersmindenkorra való eltiltásnak, s nem szabad kétségbeesnie, de legyen ez számára intelem az alázatosságra, a többieknek pedig okulásul. S mivel mindez Isten Igéjében van előírva, mely semmiféle ellentmondást nem tűr, kérünk titeket Isten nevében, ne resteljétek magatokat ezen intézkedéseknek alávetni...“

Hosszúra nyúlna itt Kálvint tovább kísérnünk fejtegetéseiben. Nézzük *Olevianus Gáspárnak*, a Káté szerkesztőjének írott levelét, mely 1560 november 25 én kelt Genfben. Oliveanus ebben az időben miután a trieri érsek elküldötte, Heidelbergben tanítóskodott. Kálvintól a genfi egyházi rend és fegyelem felől érdeklődik s e levélben kérdéseire felel Kálvin:

„... a gyermekeket *csak a nyilvános istentiszteleten kereszteljük meg*, miután észszerűtlennek látszik néhány tanú előtt az egész gyülekezet közösségébe felvenni a keresztség által a gyermekeket. *Az apáknak meg kell jelenniök a keresztlőn (!) s a keresztyáival (!) együtt kell felelniök a lelkesz által feltett kérdésekre.*

Senki sem lehet keresztapa, aki nem a mi hitünk követője, s azok sem részesülhetnek ebben a tisztségben, akik egyházi átok alatt vannak! (Nálunk annyira nincs rendezve ez a kérdés, hogy református gyermeknek lehet nem keresztényen „kereszt” szülője is!)

Az Úrvacsorában senkisé is részesülhet addig, míg hite meg nem vizsgáltatott. E célból évente négy vizsgálatot tartunk, amelyeken gyermekek kérdeztetnek ki. A felnőtteknél évenként leg-
alább egyszer a családjukban inspekción végzünk; magunk között beosztottuk a gyülekezetet, hogy az egyes kerületeket évente egy-
szer egymásután meg tudjuk látogatni; a lelkészt a kerületben lakó
egyik legidősebb férfi kíséri útján; a hozzánk áttértek is ez alkalmal-
lammal vizsgáltatnak meg abból a szempontból, hogy ismerik-e
hitünk szabályait. A többieknek ez elengedett; a vizsgálat itt
arra terjed ki, hogy milyen életet folytatnak családjukban, van-e
veszekedés köztük és szomszédjaik között, előfordul-e a részegség
körükben s járnak-e szorgalmasan az istentiszteletre?

A fegyelmezés a következő módon történik: évről-évre a leg-
idősebb férfiak közül tizenkettő választatik a fegyelmező tanácsba.
A mandátumok évente meghosszabbíthatók. Ide csak azt idézik,
akinek megidézését egyhanguan kívánja a bíróság. E bíróság
hatáskörébe tartozik a káromlók, iszákosok, fajtalanok, verekedők,
vásári táncosok és hasonló erkölcsi defektusai felülvizsgálása. Aki
könnyebben vétkezett, azt barátságos szavakkal intik itt meg. A
súlyosabban vétkezettek szigorúbban büntetik. A lelkész, ha rövid
időre is, kiátkozza őket. Ezáltal kizáratnak az úrvacsorai közös-
ségből mindaddig, amíg bocsánatot nem kérnek és ugyanazon
lelkész közöttük és a gyülekezet között a békét helyre nem állítja
ünnepeles istentisztelet alkalmával. Ha valaki ezen határozattal
szemben dacol s egy év leforgása alatt meg nem tér, úgy az
egyháztanács egy évre kiátkozza. Ha megtér, a szószékről kihir-
detetik a dolog (die Sache, itt Kálvin arra céloz, hogy az egész
eljárást, annak okait és folyományait hirdeti ki a lelkész a szó-
székről), a megtérő térdre borul és alázatosan megbocsájtásért
esedezik. S hogy a nép ne panaszkodjék a tulságos szigor miatt,
a papokra is állanak ugyanezek a szabályok azzal a súlyosbítással,
hogy bármilyen kiátkozás egyszersmind hivatalvesztéssel is jár...“

Oliveanusnak 1562-ben ír még egy levelet e kérdéstről s így
fejezi be: „...Nehéz ez a munka és bosszuságot okozó, meg-
engedem, sőt megutáltatja az embert, aki végzi. Ha azonban
Krisztus a vezéred, úgy nem szabad csüggedned. *Ha a jogászokkal
kell harcolnod, úgy tudd meg, hogy az emberiség eme osztálya
legtöbb esetben Isten szolgái ellen munkálkodik*, mert azt hiszi,
hogy nem tudja kellőképen megőrizni tekintélyét, ha az egyház
tekintélye hatalmas és erős. Te azonban ne hátrálj meg, menj
csak a megkezdett úton tovább. Annál könnyebb lesz a munkád,
ha nemcsak hűséges, de bátor és erélyes munkatársakra találsz...“

S végül idézzünk néhány mondatot *Ferrari Rendének* írott
leveléből: ... Biztosítom Önt asszonyom, hogy ilyen eszköz

nélkül (a fegyelemre céloz), az egyházban fékezhetetlen szabadságkapna lábra, mely kétségbeejtő összevisszaságra vezetne. Tarthatatlan, egészen szertetépett lenne az evangélium fegyelem nélkül. Hiszen naponként látjuk, mennyire a maguk vágyai után rohannak az emberek, még a hit kérdéseiben is. Igazán csodálatos, hogy ugyanazok az emberek, akik a pápai tiránnizmust szó nélkül eltűrték, most az ellen küzdenek, hogy Jézus Krisztus az ő jószágos, szelid uralmával legyen úr felettük. Épen ezért, Madame, nélkülözhetetlen az, hogy az egyházban legyenek emberek, testületek, akik a jó rendre vigyázzanak. Hogy azonban senki se beszélhessen igazságtalanságról, ezeket az embereket maga a gyülekezet válassza meg az öregek közül . . .“

S hadd fejezzük be ezt a fegyelmi kaleidoszkópot Kálvinnak az *Institució* IV. könyve XII. fejezetében írt soraival: „. . . ha egyetlen társadalom, sőt egyetlen hajlék, ha még oly kis család is lakik benne, helyes állapotában fegyelem nélkül meg nem tartható, sokkal inkább szükséges az az egyházban, amelynek állapotjához a legnagyobb rend illik . . . ennél fogva mindazok, akik a fegyelem megsemmisítését kívánják, vagy annak visszaállítását gátolják — tegyék azt akár szántsándékkól, akár meggondolatlanságból — bizonyára az egyház végső szétzúllását mozdítják elő . . . Mikor tehát látjuk, hogy az egyházban szörnyű pusztulásnak némely előjelei fenyegetnek amiatt, hogy a nép fékentartására semmi gond és mód nincs, maga a kényszerűség kiáltja, hogy orvoslásra van szükség . . .“

Ide igazán nem kell kommentár!

Nagy József.

I r o d a l o m

Horváth Jenő: *A misszió népe. Skócia és a Skótokk.* Szerző kiadása. Aninósa 1933. 90. l.

Örömmel vettem kezembe ezt a füzetet, ami — bármilyen különösen hangzik — nemcsak hézagpótló, hanem egyenesen *feltűnő jelenség* mindinkább elnémuló egyházi irodalmunkban. Végre akad valaki külföldön járt diákjaink közül, aki odakinn gyűjtött talentumait nemcsak elméleti téren gyümölcsözteti, sem nem tékozolja el különleges próbálkozásokban vagy meddő, fölényes kritizálásban, hanem gondosan feltárja tapasztalatait az ottani egyházi életről s ezzel igyekszik új színt, új indításokat vinni mindennapi életünkbe. *Hasonló ismertetésekre volna szükségünk a német, a svájci, a francia és holland egyházi életről, ahol theologusaink évről-évre megfordulnak s ahol bizonyosan feledhetetlen s a közegyház számára is értékes élményeket gyűjtöttek 2—3 év alatt. Csak ezeknek a feldolgozása és — ha kell — áldozatos közrebocsátása által tudják némileg törleszteni azt a szeretetet, mely*

Őket útjaikban elkísérte s egy ideig a mi szomorú viszonyaink közül kiemelve, az egyetemes protestántizmus sodrába állította be.

Horváth Jenő könyve nem lép elénk tudományos igényekkel s mégis előszavából, de e mellett minden sorából kitűnik előtanulmányozásának lelkiismeretessége. Egy általános jellegű, figyelmet ébresztő ismertetés után Skócia *egyház-történetének* vázlatát adja, majd a *ref. egyház* jelenlegi életét minden vonatkozásban, végül azokat az *értékeket* sorolja fel, melyek ezt az egyházat, illetve ennek tagjait előttünk követésre méltókká teszik. Nem akarom az imént jelzett örömet magamban professzoros zsörtölődéssel elfojtani, csak éppen futólag, mások okulására jelzem, hogy egy történeti bevezetésben sokkal szivesebben vesszük az *igazán értékes és döntő jelentőségű események, személyiségek rajzát*, mint a lényegtelen részletekre is kiterjedő tört. áttekintést. Nem ártott volna a belső szakadásoknak, ennek a skót egyházi életre annyira jellegzetes tünetnek az okaival bővebben is foglalkozni, (a legelső alig van indokolva, a következők is csak a patronátussal és az állami tulkapásokkal), azt meg éppen sajnáljuk, hogy Chalmers jellemzése, Knoxtól való különbözősége nincs kiemelve. Ez azért is szükséges lett volna, mert ő a mai skót ref. egyház egyik legfeltűnőbb jellemvonásának, az *önkéntes* egyházi tagságnak a leglelkesebb propagálója és így közvetve egyúttal a *nagy tömegű egyháziatlanságnak* (35%) a történelmi beindítója. Meggyőződéseim szerint ez a vonása a skót ref. egyháznak éppolyan dekadencia visszaesés az eredeti reformatori programtól, mint pl. az egyetemes hitvallások (apostolicum, heid. káté) kicsibe vevése. A reformátoroknál éppen a kegyelem primátusából szükségképen következik a kötelező s s nemcsak a fakultatív egyházi tagság az ő összes terhes és felelősségteljes következményeivel a lelkipásztorok számára.

Az egyházi élet rajzában kifogásolom az egyházi hatóságok felépítését. A presbiterium nálunk ugyanaz, mint a hollandusoknál: az egyházmegyei hatóság. Következőleg a Provincial Synod, a tartományi gyűlés nálunk nem az egyházmegyei, hanem az egyházkerületi közgyűlésnek felel meg, a General Assembly pedig a zsinatunk. Érdekes, hogy régebben nálunk és a svájciaknál ma is egyházmegyei gyűlést szintén zsinatnak hívják. Ezek a jelenségek mutatják, mennyire szabadon választják az egyes nemzeti ref. egyházak az egyházalkotmányi elnevezéseket hatóságaik megjelölésére. Ezért jó az ilyen párhuzamokra vigyázni. — A hitvallási alap ingadozásának oka pedig nemcsak a sok szakadás, kisebb egyházakra való tagozódás, hanem a modern német theologia nagy hatása is a nálánál kisebb értékű skót theologiai gondolkodásra. Már ezelőtt kb. 20 évvel Jüngst az ottani theologiai pietista liberális-musnak jelezte s úgy látszik, azóta sem sokat változott. Egyik legkiválóbb theologusuk, a nálunk most vendégként megforduló Mackintosh is pl. a ritschlianus Herrman buzgó követője. Reméljük azonban, hogy ott is fogja éreztetni nemsokára az újabb, reformatori theologia!

Kiemelem Horváth Jenő könyvében azt a tárgyilagosságra való törekvést, ami minden kópia iránti szeretete és lelkesedése mellett is lépten-nyomon megnyilvánul nála. Belmissziónk, ha nem is olyan művésziesen felépített, de sokkal természetesebb és őszintébb, mint az övék! Viszont kitartást, céltudatosságot és rendszerességet bőségesen tanulhatunk tőlük. Ez a tény mutatja, hogy a két egyház (Erdély és Skócia) minden geográfiai távolság mellett is kölcsönösen adhat egymásnak valamit. A zsidó s újabban a külmisszió terén pedig határozottan közös munkálkodásra vagyunk útvalva.

Nemcsak papjainknak, hanem theol. hallgatóinknak, sőt világi híveinknek a kezében is szeretném mindenütt ott látni ezt a kis könyvet. Az ismeret gyarapodás mellett velünk egy hitközösségben élő, egy közös célért küzdő egyház képét fogják meglátni benn e. Dibelius nagy, rendszeres munkáját a német nyelv fokozatos háttérbe szorulása miatt úgy sem olvashatja mindenki. Ebben pedig megtaláljuk azt, amit a „misszió népéről” minden jó magyar reformátusnak tudni kell.

N. G.

• **Folyóiratok Szemléje** •

A Revue d'histoire et de philosophie religieuses,

1933 1. és 2. száma.

Három tanulmányt és egy könyvismertetést olvastunk az *első* számban. A tanulmányok a következők: *A Causse: A szövetség fogalmának transzformációja és a régi szokások racionalizációja a deuteronomikus reformban.* — A tanulmány írója abból indul ki, hogy a deuteronomium bizonyosság és legmodernebb elemeiben visszhangja a 7-ik század reformista prédikációjának. Alapelvét pedig az képezi, hogy a 7-ik század vége felé Juda népe egy tömegben elhelyezkedett nép a földön, tehát nem diaspora. És ennek a népnek vannak politikai intézményei, királya, hadserege vezérekkel és a polgári törvények végrehajtására választott bírakkal. Tehát nemcsak zsidó egyház hierarchikus klérussal, valamint pompás és áldozati törvényekkel komplikált ritusokkal. Egy nép ez, amelyik átszenvedett már egy súlyos társadalmi válságot, de amelynél minden mozgalom élén a próféták állottak. A Józsiás király idejében megtalált törvénykönyv intézkedéseinek életbeléptetése után új világ állt elő. És e körülmények között a deuteronomium szerzője úgy jelenik meg, mint az új idők embere, aki azért jött, hogy adjon választ a nép aspirációira, miután megértette az idők válságát. Magyarázatot ad és bármennyire tiszteli a régi szokást, nem habozik azt kimagyarázni és átformálni a maga reformista eszméinek megfelelőleg, ami által kialakul a fennálló törvénynek és társadalmi intézményeknek egészen más koncepciója és ugyancsak a szövetség fogalmának a racionalizációja. A Deuteronomium megjelenésével aztán egy új vallásos felfogás inaurálódott le a zsidó nép életébe, a thóra vallása. Az isteni szózat írott szövegbe kezdett belefíxirozódni, ami nemcsak a jelen, de a jövő számára is szól. De felcsillámlik benne az új törvényhozás szelleme is.

Ezután olvasható Dibelius heidelbergi professzornak „*a passio evangeliumi elbeszéléseinek vallásos értelmezése*” c. tanulmánya, amit a párisi prot. theol. fakultáson adott elő. E tanulmány szerint a passióról való felfogásban 3 elem van: a prot. közösség öntudata, az evangeliumi choral és a pietizmus individualista kegyessége. Kiindulópont a Márk evangeliuma, mint amelyben legelőbb van szó a passio elbeszéléseiről. Ezzel azonban párhuzamba állítja a többi evangelisták leírásait a passióról; azzal fejezvéen be a tanulmány a

passiora vonatkozó legfőbb értelmezést, megtaláljuk a hitben, amely felragyogott a kereszt felett és diadalmat nyert a hűsvéti feltámadásban.

*Theophartus Paracelsus*ról szól a harmadik tanulmány, a 19 ik századnak egy tudósáról, *A. Koyrének* a tollából. Feltünteteti benne munkásságát és tudományos felfogását az orvosi, theologiai és jogi tudományok terén.

Ugy az első tanulmány, mint a harmadik folytatódni fog, e számban még befejezve nincs.

A könyvismertetés *M. Goguelnek* következő könyvéről szól: *A Jézus feltámadásába vetett hit az őskeresztyénségben.*

Ami pedig a folyóirat *2. számának* a tartalmát illeti, abban elsőnek olvashatjuk *Baddensperger* strasburgi theol. professzornak „*Az üres sír*” cím alatt megkezdett értekezésének a folytatását. Ebben a részben a Krisztus feltámadásával kapcsolatosan kialakult legendákról van szó az őskeresztyén egyházban. Es olvashatjuk a különböző felfogásokat, értelmezéseket a következő taglalásokban: A keresztyén missio és a judaizmus. Jézus és az ökümerikus missio. Pál apostól missioja a zsidók között. Pál és a zsidó prozelitizmus. A zsidó ellenmissio. Az apostolok missioi igehirdetése és a Jézus feltámadása. A páli igehirdetés a Jézus feltámadásáról stb. Végül a különböző felfogások szemelőtt tartásával összefoglalja a lényegét.

Másodiknak olvashatjuk *A. Koyrének Paracelsusról* megkezdett tanulmányának a folytatását, amelyben a nevezett tudós munkáinak az idézésével szerző továbbfejjegeti azokat az elveket, amelyek reávilágítanak Paracelsusnak gondolkozására és munkásságára egyaránt.

Jegyzetek és dokumentumok cím alatt *J. Courvoisien* ismerteti *Bucemek* Máté evangéliumáról szóló kommentárjának egy francia fordítását.

Ugy az első, mint a második számnak a végén találunk még gazdag könyvszemlélt is az újabban megjelent francia és angol, de főleg német theologiai munkákról.

Dr. D. Gy.

**A vasárnapi iskolák növendékei részére
a legújabb, művészi kivitelű**

vasárnapi iskolai szorgalmi képek.

Az „IFJÚ ERDÉLY” kiadóhivatala egyelőre két sorozattal indult meg. Minden sorozat tíz képet tartalmaz, amelyek kép-magyarázó szöveggel és bibliai mondásokkal vannak ellátva.

Az első sorozatba fel vannak véve: Kálvin János, Luther Márton, Zwingli Ulrik, I. Rákóczi György, Bethlen Gábor, Károli Gáspár, Szenci Molnár Albert, Bod Péter, Bólyai Farkas és Szegedi Kis István arcképei, míg a második sorozatba a dési, kolozsvári, magyarvalkói, marosvásárhelyi, nagyenyedi, ótordai, szentimrei és a sepsi-szentgyörgyi református templomok, valamint a vajdahunyadi vár és végül a marosillyei Bethlen-kuria lettek felvéve.

Egy darab kép ára 1 Lei. A 20 képet tartalmazó két sorozat ára 20 Lei. A portó külön számíttatik.

Megrendelhető az „Ifjú Erdély” kiadóhivatalában.

Dolgozatok a református theologiai tudomány köréből

Kiadják az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theologiai fakultásának tanárai

1. sz. Dr. Gönczy Lajos: A református egyház kultusza	20—
2. sz. Dr. Tavaszy Sándor: A Kijelentés feltételei alatt	40—
3. sz. Dr. Imre Lajos: Isten és az emberi lélek	20—
4. sz. Dr. Tavaszy Sándor: A dialektikai teológia problémája és es problémái	20—
5. sz. Maksay Albert: Az exegesis problémái	25—
6. sz. Dr. Gönczy Lajos: Az igehirdetés tényezői	25—
7. sz. Dr. Tavaszy Sándor: A theologiai irányok átértékelése. (A dialektikai teológia, mint a theologiai irányok korrekciója.)	35—
8. sz. Dr. Imre Lajos: A Kijelentés és a pedagógia	35—
9. sz. Dávid Gyula: Kálvin gazdasági etikája	20—
10. sz. Dr. Tavaszy Sándor: A szociális gazdasági törekvések theologiai megítélése. (A szociálizmus, kommunizmus.)	35—
11. sz. Borbáth Dániel: A vallástörténeti és a dialektikai theologianak a Kijelentésről szóló dogmatikai tanításai	25—
12. sz. Dr. Imre Lajos: A protestantizmus és a proletáriátus	25—

Megrendelhetők az „IFJÚ ERDÉLY” kiadóhivatalában

Előkészület alatt.

Itt az Isten köztünk

Bibliaolvasó kalauz az 1934. év minden napjára naptárak

Megrendelhető az „IFJÚ ERDÉLY” kiadóhivatalában.

Ifjúságunknak.

Ifjú Erdély

Keresztyén ifjúsági lap.

Főszerkesztő:
DR. IMRE LAJOS.

Feljős szerkesztő:
FARKAS JENŐ.

Megjelenik havonként,
12. szám 20. oldalon.

Előfizetési ára évi 100 lei.

Megrendelhető a kiadóhivatalban, Kolozsvár, Ref. Theologia.

Kérjen mutatványszámot!

Gyermekeinknek.

Az én kicsinyeim

Keresztyén gyermekújság.

Megújított alakban, na-
gyobb terjedelemben.

Szerkeszti
DR. GÖNCZY LAJOS.

Megjelenik havonta.

Egy évre 20— lei.

Kálvinista Világ

Az öntudatos református
világiak lapja.

Megjelenik havonta kétszer,
egnagyobbított alakban és 8
nagy oldal terjedelemben.

Szerkeszti.
DR. TAVASZY SÁNDOR.

Egy évre 100— lei

Kiadóhivatala Cluj-Kolozsvár,
Ref. Theologia

Kérjen mutatványszámot!!!

Református Család

Az erdélyi ref. egyházkerület
Nőszövetsége lapja.

Megjelenik minden második
vasárnap, egy szám 12 oldal
terjedelemben.

Szerkesztik
MAKSAY ALBERT
PILDER MÁRIA.

Egy évre 80— lei

Kiadóhivatal Cluj-Kolozsvár,
Str. Kogălniceanu. (Farkas-utca) 21.

Kérjen mutatványszámot!!